

Сторона, що програла

Мене звати Якуб Прохазка. Це досить поширене ім'я. Мої батьки прагнули для мене звичайного життя. Життя в гармонії з моєю Батьківщиною та моїми сусідами, життя, присвяченого служінню світові, об'єднаному соціалістичними ідеалами. Потім залізна завіса гуцнула, і в мою країну вдерлося чудовисько зі своїм захопленням до споживацтва й ринковою свободою.

Ще до того як я став астронавтом, це чудовисько та його нові апостоли запитали, чи не хотів би я змінити своє ім'я на щось екзотичніше. Більш західне. На щось, що личить героєві.

Я відмовився. Я залишив його таким, яким воно було: звичайним, простим.

Весна 2018 року. Теплий квітневий день. Очі чеської нації звернулися до Петршинського пагорба, звідки космічний шатл «Ян Гус-1» здіймався з державного картопляного поля. Чеський філармонічний оркестр наповнював повітря національним гімном, що линув між готичними вежами міста, підраховуючи секунди до старту. І нарешті натовп затамував подих, коли шатл засмоктав і запалив своє кріогенне паливо та рвонув угору, – усі дев'ять мільйонів кілограмів, не враховуючи хіба що вісімдесяти кілограмів єдиного пасажера.

В одну мить «Ян Гус-1» освітив сотню шпилів міста, покидаючи його, наче птах. Містяни й туристи стежили за шатлом, що підіймався по сферичній траєкторії, аж поки він нарешті не зник у сонячних променях, перетворившись на тінь, зафіксовану лише кількома об'єктивами гострозорих фотоапаратів. Полишивши корабель його новій долі в небесах, гомінливі городяни спустилися з пагорба, щоб утамувати спрагу пивом.

Я був свідком тріумфу моєї нації на мерехтливому мовчазному моніторі. Близько години пішло на те, щоб звикнути до

вібрацій крісла, яке безжально відбивало мої сідниці. Один із нагрудних ременів прорізався через скафандр мені в ареолу, і я ніяк не міг його послабити. Пускова кабіна, у якій я сидів, була завбільшки з комірчину для віників, наповнена безліччю миготливих екранів, крихких панелей і треном астронавта. Апаратура навколо мене, не усвідомлюючи власного існування, спокійно несла мене геть від дому, байдужа до мого дискомфорту. Мої руки заходили ходором.

Я відмовився пити воду перед запуском, попри наполегливі поради моїх кураторів. Моє піднесення стало втіленням неможливої мрії, духовним досвідом, який не вдасться перевершити. Чистоту моєї місії не мало затьмарити таке принизливе нагадування про людську природу, як сеча, що знаходить шлях до мого «Максимально Поглинального Костюма». На екрані переді мною мої співвітчизники махали прапорами, тримали вкриті крапельками пляшки «Старопрамена», обмінювали крони на пластикові шатли й фігурки астронавтів. Я шукав обличчя своєї дружини Ленки, сподіваючись упіймати останній погляд її смутку – запевнення в тому, що мене люблять і бояться за мене, що наш шлюб витримає вісім місяців моєї відсутності чи навіть щось гірше.

Неважливо, що в мене пересохло в горлі, що язик дряпав шорстку тканину ясен, що м'язи тіла напружувалися й судомилися з кожною милею, поки звичні людські зручності зникали, шар за шаром розсічені атмосферними кордонами. Я володів цими митями історії. Школярі повторюватимуть моє ім'я століттями, а моя статуя неминуче займе місце в залі воскових фігур Праги. На горизонтах Богемії вже стояли білборди з моїм обличчям, яке з практичним оптимізмом дивилося вгору. Жовта преса писала, ніби в мене чотири коханки та проблеми з азартними іграми. Або що місія – це підробка, і я лише комп'ютерна графіка з голосом актора.

Доктор Куржак, мій державний психолог, постійно наголошував, що запуск буде сповнений чистого жаху, – самотній чоло-

вік, який мандрує до невідомого, животіючи з милості байдужих і мовчазних технологій. Я не любив доктора Куржака. Він пахнув солоними огірками й був песимістом, що маскувався під людину з досвідом. Його завданням було підготувати мою вразливу психіку до місії, але здебільшого він лише робив записи про мої страхи (отруєння їжею, гусениці, існування життя після смерті, особливо в контексті того, що від життя не втекти) з таким запалом, ніби збирався написати мою офіційну біографію. Він рекомендував під час запуску ласувати улюбленими цукерками дитинства («Татранки» – багатошарові вафлі, вкриті шоколадом, які я приготував у відсіку ліворуч від себе) і розмірковувати над моїм науковим обов'язком перед світом. Це був величезний привілей – принести Чехії найвеличніші відкриття від часів, коли Ян Євангеліста Пуркіне відкрив унікальність відбитків пальців або коли Отто Віхтерле створив м'які контактні лінзи.

Моя уява, як і завжди, охоче підживлювала такі думки. У тиші кабіни я почав пошепки проголошувати свою промову на церемонії вручення Нобелівської премії. Але коли спрага стала нестерпною, я здався. Натиснув на кнопку «H₂O», і вода з резервуара під моїм сидінням потекла через трубку, прикріплену до плеча. Я був заручником власного тіла – карликом, що лізе на бобове стебло, щоб поборотися на руках із велетнем, структурою клітин, яка залежить від кисню, води й навіть від потреби звільнити себе від відходів. «Відкинь темні думки, пий свою воду», – прошепотів я, коли адреналін загострив відчуття й трохи вгамував біль у м'язах.

Майже півтора року тому комета, яку раніше ніхто не помічав, увійшла до Чумацького Шляху з галактики Великого Пса й обсіпала нашу Сонячну систему бурєю міжгалактичного космічного пилу. Між Землею та Венерою утворилася хмара – безпрецедентне явище, яке його першовідкривачі з Нью-Делі назвали «Чопра». Ця хмара огортала Землю пурпуровим світлом,

змінюючи нічне небо, яке людство знало з моменту свого народження. Ніч більше не була чорною, а хмара зависла в просторі, ідеально статична. Вона не несла прямої загрози, але її загадкова поведінка розпалювала уяву жахливими можливостями.

Країни почали змагатися за місії, що мали б захопити частинки загадкової «Чопри» та дослідити їхній склад і можливість існування життя. Чотири безпілотні зонди були відправлені, щоб вивчити її властивості й доставити зразки на Землю. Але вони повернулися ні з чим, ніби хмара була лише міражем, колективною мрією мільярдів.

Наступним кроком стало неминуче: ми не могли довірити місію лише машинам. Відправили дистанційно керований шатл із німецьким шимпанзе Грегором, щоб він пролетів крізь хмару та перевірів, чи зможе людина, маючи належний захист, вижити всередині «Чопри» достатньо довго для спостережень й аналізу зразків вручну.

Грегор повернувся у свою лабораторну клітку неушкодженим саме тоді, коли в хмарі зафіксували нову поведінку: вона почала «пожирати» саму себе. Зовнішні шари маси поступово розсіювалися та зникали в щільнішому ядрі. Деякі вчені припустили, що це антиматерія, інші – що хмара має органічну природу. У медіа роїлися спекуляції: яка з країн світу наважиться відправити людину на чотири місяці від Землі до космічної хмари пилу, що містить невідомі та потенційно смертельні частинки?

Усе обмежувалося лише чутками: від американців, росіян, китайців і навіть німців, які вважали себе найсерйознішими щодо «Чопри», адже саме вони пожертвували Грегора.

Нарешті оголошення надійшло від країни з населенням лише десять мільйонів – моєї країни, земель Богемії, Моравії та Сілезії. Чехи вирушать до «Чопри» й відкриють її загадки. Я стану їхнім чемпіоном, тим, хто привезе додому фанфари наукової слави. У словах поета, п'яного від абсенту, які наступного дня передрукували всі провідні газети: «З шатлом "Ян Гус-1" пов'язані наші

надії на нову суверенність і процвітання, адже тепер ми серед дослідників Усесвіту. Ми відвертаємося від нашого минулого, коли нас привласнювали інші, коли нашу мову майже знищили, коли Європа закривала очі й вуха, поки її серце крали і топтали. До вакууму мандрують не лише наша наука й технології; це й наша людяність у постаті Якуба Прохазки, першого астронавта із Богемії, який понесе душу республіки до зірок. Сьогодні ми нарешті й безповоротно заявляємо: ми належимо собі».

Під час підготовки до місії моє повсякденне життя стало загальним надбанням. Вулиця перед будинком, де ми з Ленкою жили, була вщент заповнена фургонами медіа, журналістами, що перекушували на тротуарах, фотографами, які вкладали лікті на дахи автомобілів, немов снайпери, дітьми, що нишпорили в пошуках автографів, і загалом випадковими спостерігачами. Поліції довелося встановити барикади й перенаправити рух транспорту.

Більше не було тих самотніх прогулянок містом, того спокійного вибору яблука на ринку. Мене супроводжував цілий почет – для безпеки (уже надходили неоднозначні листи від фанатів і потенційних коханок) і для допомоги: помічники для покупок, для поправлення розпатланого волосся на голові, для висловлювань. Не минуло багато часу, як я вже не міг дочекатися відльоту із Землі, аби знову насолодитися простими розкошами самотності. Тиші.

Тиша тепер стала ще одним небажаним шумом. Я відкрив відсік зі снеками та відкусив шматочок вафлі «Татранки». Занадто суха, трохи зачерствіла, зовсім не схожа на той дитячий спокій, який вона мала викликати. Мені потрібно було опинитися десь в іншому місці – у затишку часу, який я розумів, у житті, що привело мене до «Яна Гуса-1». Існування визначається енергією, плавним рухом уперед, і все ж ми ніколи не припиняємо шукати точку початку, той Великий вибух, що запустив нас на наш невідворотний шлях.

Я вимкнув монітор, що транслював святкування моєї країни, і заплющив очі. Десь у глибоких колах часу, які стикалися зі спогадами, годинник відраховував секунди: тік-так.

Мій Великий вибух стається взимку 1989 року в селі Стреда. Листя липи вже опало та згнило, утворивши коричневу кашу, яка розмазалася по стеблах прив'ялої трави. Це ранок Забою, і я сиджу в яблучно-ароматній вітальні моїх дідуся і бабусі, вимальовуючи свиню на ім'я Лоуда у своєму альбомі. Мій дід натирає лезо свого забійного ножа об овальний точильний камінь, час від часу перепочиваючи, щоб відкусити шмат товстого хліба, змазаного салом. Бабуся поливає свої рослини – буйні фіолетові, червоні та зелені листяні зарості обрамляють кожне вікно – і насвистує в такт зі стрілками годинника.

Під годинником висить чорно-біле фото мого батька-школяра, який широко всміхається. Ця усмішка така щира й невимушена, зовсім не схожа на ті рідкісні, які я бачив на його дорослому обличчі. Шіма, наш товстий кокер-спаніель, спить поруч, дихаючи гарячим, заспокійливим повітрям мені в литку.

Це повільний мовчазний світ маленького села за кілька годин до Оксамитової революції. Світ, у якому мої батьки ще живі. У моєму недалекому майбутньому на мене чекає свіжо-приготовлений гуляш, свинячі ніжки з домашнім хроном і капіталізм. Дід заборонив нам вмикати радіо. День Забою – це його день. Щоранку і щовечора він з любов'ю годував свою свиню Лоуду сумішшю з картоплі, води й булгуру, чухав її за вухом і стискав у жменях її жирні боки, задоволено всміхаючись. Лоуда така товста, що лусне, якщо ми її сьогодні не заб'ємо, каже він. Політика може почекати.

Ця вітальня, це тепло каміна, ці ритми пісні, ножа, собаки, олівця, бурчання шлунків – можливо, саме тут десь спонтанно вивільнилася енергія, яка визначила мою долю як астронавта.

Мої батьки прибувають із Праги о другій годині дня. Вони запізнюються, бо батько зупинився біля поля ромашок, щоб зірвати кілька для мами. Навіть у старій синій парці й батькових спортивних штанах мама має вигляд однієї з рудоволосих актрис із молочно-білою шкірою, що грають товаришок-партійок у телевізійних драмах, сповнені духом сильного жіноцтва та пристрасної відданості Партії. Батькова щетина відросла більше, ніж я звик бачити, бо він уже не мусить голитися для роботи. Він худий, очі припухлі від сливовиці, яку він п'є перед сном.

На подвір'ї збирається понад сорок сусідів разом із сільським м'ясником, який допомагатиме дідові із забоєм. Батько уникає зорового контакту із сусідами, які не знайомі з його роботою. Якби вони дізналися, що він співпрацює з владою, що він – член секретної поліції Партії, вони відвернулися б від діда і баби, плюнули б на нашу родину. Не відкрито, а з тією тихою ворожістю, що народжується з переляку й недовіри до режиму.

Ця революція виступає проти всього, що уособлює мій батько. Сусіди неспокійні через своє прагнення змін, тоді як батько видихає дим крізь бліді губи, знаючи, що ці зміни поставлять його на неправильний бік історії.

Двір довгий і вузький, обрамлений з одного боку будинком моїх дідуся і бабусі, а з іншого – високою стіною сусідньої майстерні шевця. У будь-який інший день тут були б недопалки та бабусині садові інструменти, але в день Забою земля та клапті трави ретельно підметені. Сад і хлів відділені від двору високим парканом, який утворює арену, Колізей для останнього танцю дідуся з Лоудою.

Ми стаємо навкруги двору, залишивши прохід для виходу Лоуди. О п'ятій годині дідусь випускає її з хліва та лясає по заду. Свиня біжить по двору, збуджено обнюхуючи наші ноги й ганяючи кота, що забрів не в той час. Тим часом дідусь заряджає кременний пістолет порохом і свинцевою кулею. Я прощаюся з Лоудою, яка вже починає втомлюватися та стає повільні-

шою, лагідно погладжуючи її по носі, перш ніж дідусь тягне її в центр кола й злегка штовхає ногою в бік.

Він приставляє пістолет за вухо Лоуди, і куля прорізає шкіру, м'язи, череп. Ноги свині ще сіпаються, коли дідусь розрізає горло й підставляє відро, збираючи кров для супу й ковбаси. Поруч, за кілька кроків, м'ясник і чоловіки із села зводять каркас із гаком і наливають окріп у величезну бочку. Мій батько хмуриється й запалює цигарку. Йому не до вподоби це «вбивання тварин». Варварство, каже він, завдавати шкоди істотам, які просто живуть своїм життям на цій землі. Справжніми покидьками є люди. Мати ж каже йому припинити такі балачки при мені, та й, зрештою, він же сам не вегетаріанець, чи не так?

Жорстка щетина опадає з рожевого тіла Лоуди в киплячій воді. Ми підвішуємо його за ноги на гак і розрізаємо посередині – від паху до підборіддя. Знімаємо шкіру, вирізаємо бекон, варимо голову. Батько поглядає на годинник і заходить у будинок. Через вікно я бачу, як мати спостерігає за ним, коли він говорить по телефону. Ні, не говорить. Слухає. Слухає, кладе слухавку.

У Празі п'ятсот тисяч протестувальників заповнюють вулиці. Їхній шлях устелений розбитими щитами й цеглою. Дзвін ключів і дзвоників заглушає радіоголошення. Час слів минув – тепер існує лише шум. Хаос цього шуму, його звільнення. Настав час нового безладу. Радянська окупація країни, маріонетковий уряд, підтримуваний Москвою, – усе це валиться, коли народ вимагає свобод Заходу. «До біса цих паразитів, невдячних покидьків!» – заявляє партійне керівництво. – «Хай імперіалісти забирають їх прямісінько до пекла!»

Ми варимо язик Лоуди. Я нанизую кубики на ніж і кладу їх до рота – гарячі, жирні, неймовірно смачні. Дід очищає свинячі кишки оцтом і водою. Цього року мені довірили почесне завдання – м'ясорубку. Я кладу нарізане підборіддя, печінку, легені, грудинку та хліб в отвір, натискаю, одночасно обертаючи ручку. Дід збирає фарш і заповнює ним очищені кишки. Він їди-